

УМОЎНЫЯ СКАРАЧЭННІ:

БРС	Байкоў М. Беларуска-расійскі слоўнік / М. Байкоў, С. Некрашэвіч. – Менск: Дзяржаўнае выдавецтва Беларусі, 1925. – 360 с.
ВКС	Каспяровіч М. І. Віцебскі краёвы слоўнік / М.І. Каспяровіч. – Віцебск: Заря Запада, 1927. – 372 с.
ДС	Юрчанка Г. Ф. Дыялектны слоўнік (з гаворак Мсціслаўшчыны) / Г. Ф. Юрчанка. – Мн.: Навука і тэхніка, 1966. – 320 с.
КСУМ	Бялькевіч М. І. Краёвы слоўнік усходняй Магілёўшчыны / М.І. Бялькевіч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1970. – 510 с.
НЛ	Народная лексіка. – Мн.: Навука і тэхніка, 1977. – 288 с.
СБГПЗБ	Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча: у 5 т. / Ю.Ф. Мацкевіч [і інш.] – Мн.: Навука і тэхніка, 1986. – 5 т.
ТС	Тураўскі слоўнік: у 5 т. / А.А. Крывіцкі [і інш.] – Мн.: Навука і тэхніка, 1982-1987. – 5 т.
ЭС	Этымалагічны слоўнік беларускай мовы: у 13 т. – Мн., 1978-2010.

Болобан М.А. (Київ, Україна)

Вербалізація категорії часу в мові українських міфологічних казок

У статті розглянуто міру представленості в мові українських чарівних казок різнотипних вербалізаторів часу та їхні світоглядні конотації.

Ключові слова: мова української чарівної казки, вербалізація концептів часу, лінгвофольклористика, лінгвостилістика, теорія мовних картин світу

В статье рассмотрено представление в языке украинских волшебных сказок разнотипных вербализаторов времени и их культурные коннотации.

Ключевые слова: язык украинской волшебной сказки, вербализация концептов времени, лингвофольклористика, лингвостилистика, теория языковых картин мира

The article explores distribution of different types of time concepts in the language of Ukrainian folk fairy tales and their cultural connotation.

Key words: language of Ukrainian fairy tale, time concepts' verbalization, linguistic studies of folklore, language stylistics, language world view theory.

Актуальність дослідження часової лексики українських чарівних казок спричинена потребою створення моделі функціонування календарно-часової лексики взагалі в мові українського фольклору, у якому оповідним жанрам на зразок чарівних казок належить одне з чільних місць як кількісно, так і за повнотою виявлення особливостей світоглядного плану.

Новизна дослідження визначається тим, що в ньому вперше систематизовано і проаналізовано лексику календарно-часової сфери у текстах чарівних казок як динамічний сегмент мовної картини світу та результат тривалого формування в широкому етнокультурному контексті.

Міра вивченості питання. Дослідженню українського народного календаря присвячені публікації Я.Ф. Головацького «Поділ часу у русинів» [8], М.О. Максимовича «Дні та місяці українського селянина» [13], К. Копержинського «Господарчі сезони у слов'ян» [11], В.П. Петрова «Обрядовий фольклор календарного циклу та його обчинно-виробничі основи» [14], сучасні дослідження А.В. Богорода [1; 2], С. Килимника [9; 10], В.Т. Скуратівського [15; 16], О. Чебанюк [18]. Специфіку календарно-обрядового фольклору досліджують Л.М. Виноградова [3; 4; 5], Г.В. Сокіл [17]. Давньоруську лексику на позначення часових понять досліджує Л.М. Вялікіна [6], О.С. Львов [12].

Місце статті в проблематиці інших досліджень автора. Стаття є практичним застосування методики дослідження функціонування календарно-часової лексики української мови, яка була розроблена автором та вже втілена в дослідженнях конкретних груп текстів (календарно-обрядова поезія, мова класичних і сучасних авторів).

Мета дослідження – здійснити різноаспектне студіювання календарно-часової лексики українських чарівних казок як віддзеркалення уявлень про час і календар.

Методи, застосовані в статті, належать до загальнонаукових (індукції, дедукції, систематизації), проте у дослідженні текстів використано здебільшого **описовий** або **описово-аналітичний метод**, що застосовується при доборі й систематизації мовних фактів, що репрезентують досліджуваний сегмент мовної картини світу

Було проаналізовано 48 текстів казок із загальною кількістю 111 360 слововживань [7].

Казка, у тому числі й чарівна, суттєво відрізняється в функціональному та ідеологічному плані від жанрів обрядового фольклору, розглянутих вище. Особливості часових понять та їх вербалізації у чарівній казці не можуть бути розглянуті відірвано від усього комплексу культурних та світоглядних конотацій, які вона втілює.

Час є головною характеристикою процесуальності та акційності. Сільськогосподарські роботи та обрядові дії, пов'язані з ними, включені в ширші цикли – вегетативний та життєвий. Тому й концепція часу ритуально-обрядової поезії – циклічна, всі події повторюються. На противагу цьому казки репрезентують і стадіально, і типологічно інший

тип стосунків слова та ритуалу. Як показав В.Я. Пропп, чарівна казка відображає ритуал на тій стадії, коли його зміст уже майже не зрозумілий. У казці з'являється новий для фольклору тип часу – лінійний.

На відміну від календарно-обрядової поезії, час казки абсолютно відсторонений від вегетативних циклів, і тому серед вербалізаторів часових понять у казці відсутність назви пір року, місяців тощо (у корпусі проаналізованих текстів вони трапляються лише в композиційно найбільш ускладнених казках, що, разом із сучасними реаліями, свідчить про їхнє пізне походження).

Сприйняття часу визначене його наповненістю. У ритуально-обрядовій поезії такою наповненістю є обрядова суспільна дія, а в казці – індивідуалізований учинок. Тому лінійність часу не означає, що він має бути однорідним: якщо для ритуально-обрядової поезії час поділяється, як і простір, на сакральний (маркований) і профанний (нейтральний), то у казках часові поняття ранжуються передовсім за інтенсивністю їх переживання героєм, яке, у свою чергу, залежить від насиченості подіями.

Час календарно-обрядової поезії – це реальний природний час, адже виконання пісень та супровідних обрядів відбувалося у визначені часові межі. Натомість казковий час не співвідноситься з жодними часовими віхами, чим зумовлені його головні особливості: 1) неспіввіднесеність із реальним часом природи й історії (усе відбувається у невизначений час «давнини», наприклад: *Потім, не знати на який день, прийшов Іван до царя* [7, 212]; *Їдуть вони там, може, тиждень чи що* [7, 30]); 2) нелінійність часу, його змінна інтенсивність. Саме через поєднання цих двох ознак з'являється нова форма часу – конвенційний час художнього твору, який самим оповідачем сприймається як щось штучне, що потребує додаткового пояснення: *І не так хутко діється, як у казці кажеться* [7, 30]; *Скоро байка мовиться, але не скоро рибка ловиться* [7, 85], також див. [7, 158]. Інтенсивним переживанням часу характеризуються герої деяких казок: *І росте той Бух Копитович не часами, а хвилинами* [7, 56]; пор. [7, 96]; *Росте він не по роках, а по мінутах, і за п'ять місяців зробився великим* [7, 92]. З іншого боку, казковому героєві може бути притаманний зовсім інший ритм життєвих процесів, що підкреслює його магичні сили: *Тепер через півроку привезіть мені харчів* [7, 57]; *Минув місяць, чи два, чи три, повіз Копито своєму синові харчів* [7, 56].

Часові поняття, як і просторові, можуть слугувати маркерами чарівності подій. Так, те, що відбувається *далеко*, автоматично сприймається як те, що відбувалося *давно*: *Жив колись у старовину цар з царицею* [7, 12]; *Унадивсь давним-давно один страшний змій* [7, 26]; *Діялось це давно, в далекій країні* [7, 151].

Великі проміжки часу зазвичай постають як вираження стабільності, незмінності, вони не є вирішальними для героя. Натомість що менший проміжок часу, то більшим є його функціональне значення: *За тридцять літ не дав він мені не то чарки горілки ..., а ви першого дня дали мені випити і їсти дозволили* [7, 59]; *Там речі лежали понад два роки, а ти за один день спродав* [7, 114].

Подієве наповнення великих проміжків часу (рік, півроку) зазвичай залишається поза увагою казкового оповідача: *Літа минали. Діти росли* [7, 232]; *Минув рік, і вовк прийшов у гості* [7, 121]; *Десь із півроку поблукав по світу* [7, 133]; *Так ото тяглося півроку* [7, 138]; *Через п'ять-шість літ після весілля задумав молодий піти з жінкою на прогулянку* [7, 159]. Якщо для ритуально-обрядової поезії рік – це передовсім цикл сільськогосподарських робіт та ритуальних дій, регламентованих ними, то у казках рік втрачає символічне наповнення, перетворюючись просто на одиничний виміру часу. Натомість невеликий проміжок часу виступає тим важливішим, чим менша його тривалість: *Минуло небагато часу, як з печери ... вискочив дракон* [7, 126]. Вербалізатори часу на позначення короткої тривалості супроводжують описи інтенсивної дії, яка має велике функціональне навантаження для сюжету казки – і відповідно, долі казкового героя.

Отож, варто розглянути дистрибуцію і сполучуваність темпоральних понять у казках, класифікувавши їх на такі групи: 1) абсолютні (одиниці виміру: хвилина, година, день, доба, тиждень, місяць, рік); 2) відносні (сьогодні, завтра); 3) індивідуалізовані (*замолоду, в старості* тощо).

У казці, зокрема в чарівній, акцентованими є зовсім інші часові поняття, ніж у календарно-обрядових піснях. Наприклад, такі дрібні одиниці виміру, як хвилина, останнім узагалі невідомі, натомість у казках вони відіграють важливу роль: *І тої хвилини, коли песиголовець поклонив гостям налитим погаром...* [7, 142]; *І коли прийшла ота хвилина, Герасим нараз вистрілів із гармати і вибив поганинові виделку з руки* [7, 149]. Хвилина у наведених прикладах постає символічною межею між неповнотою (за В.Я. Проппом) та її виповненням. З іншого боку, хвилина передає інтенсивність магічної дії, яка відбувається у незвично прискореному темпі: *Через кілька хвилин він побив погане військо* [7, 160–161]; *За п'ять хвилин кобила облетіла з вершиною увесь світ довкола* [7, 238]. Швидке виконання казкової дії також підкреслює її небуденний, надзвичайно радісний характер: *Тої ж хвилини скликала законників і одружилася з хлопцем* [7, 167];

Небезпечна ситуація зображується не як тривалий процес, а фрагментованою на окремі короткі проміжки: *Там кожену хвилину твоє життя висітиме на волоску* [7, 171]. Хвилина може слугувати не лише

символічною межею між повнотою та неповнотою, а й між життям і смертю: *Бо як тільки перестанеш співати, в ту хвилину загинеш* [7, 234].

Таким чином, функція хвилини як найменшої точно вимірюваної одиниці часу, що вживається в мові казок, полягає у виокремленні на часовій вісі точок-орієнтирів, у яких час «згущується», а дії, виконані в цей проміжок, набувають особливого значення, магічного характеру, підкресленої інтенсивності. Вживання самого поняття «хвилини» є характерною рисою мови казок (у цьому випадку – чарівних) на тлі календарно-обрядової поезії.

Більша за тривалістю одиниця виміру – година – у казці виражає події менш значного ступеня інтенсивності, і зазвичай слугує для опису перипетій сюжету: *За три години ідуть усі чисто богатирі* [7, 61]; *Через час біжать городяни у город* [7, 75].

У мові календарно-обрядової поезії рідко фігурують конкретні найменування доби та її частин, натомість вживаються назви календарних понять (свят, які могли тривати добу і більше). Натомість у замовляннях часові поняття, пов'язані з добою та її частинами, займають чільне місце, позначаючи періоди, найбільш сприятливі для магічних дій, а також уточнюючи досягнення бажаного результату, тому нейтральних щодо ритуалу назв частин доби у замовляннях не трапляється. У чарівних казках, на відміну від календарно-обрядової поезії, частини доби та їх найменування вживаються значно частіше, і, на противагу замовлянням, належать як до ритуально маркованих (*ніч, північ, ранок*), так і ритуально відносно нейтральних (*день, доба, діал. сутки*).

У нейтральних щодо поняття чарівного слововживаннях ідеться передовсім про тривалість дії, і тому доба сприймається як одне ціле, не поділене на ритуально значущі відрізки часу: *Сам ліг на три доби спати* [7, 14]; *Летітиме булава через дванадцять діб* [7, 41]; *Їхали суток троє чи четверо* [7, 67]; *Їхали три дні, а на четвертий здалека побачили палац* [7, 143]; *Три доби все плакало, ледве не померло від плачу. Четвертої днини плач виух* [7, 237]; *Спав день, спав ніч* [7, 43]; *Весь день орали* [7, 41]; *Ідуть день, ідуть другий – палиці нема* [7, 14]; *Хто принесе його за три дні...* [7, 77]. Помітно, що *доба, день* вживаються передовсім у лічильному значенні, із мінімальними додатковими культурними конотаціями. Подібну до *доби і дня* ритуально нейтральну функцію у казках виконує і *тиждень*: *Ідуть один тиждень – нема палиці* [7, 15].

На противагу *добі і дневі*, частини доби часто мають додаткове смислове навантаження, подібне до того, яке їх може надаватися в мові замовлянь. Так, як і в замовляннях, у мові чарівної казки

особливе значення мають найменування меж дня і ночі, а також їхніх серединних точок – полудня і півночі.

Навіть якщо поняття *ранок* названо описовим чином, воно пов'язане із магічною дією: *Йще й на світ не благословилося, а вони вже й кінчили* [7, 31] (тобто закінчили дуже швидко з допомогою чарів); *Саме перед світом ... так він до мене в комин і влетить* [7, 37] (про прихід змія до дівчини); *Ік світові й дома став ... ік світові і платочки притаскав* [7, 177] (про повернення героя із чарівної країни з магічними об'єктами). З іншого боку, *ранок* – це час прояснення магічних подій, що сталися вночі: *На ранок і питає того, що на мості вартував* [7, 15], тому вербалізатори поняття *ранок* можуть слугувати позначенням переходу оповіді від магічних подій до нейтральних, повсякденних.

Менш важливу магічну роль виконує поняття *полудень*, яке створює симетричну *півночі* віху, коли дія казки змінюється на протилежну: *Оповідні походилися брати на обід* [7, 181]; *До полудня копай і мовчи... О полудні розкажи про свою біду* [7, 135]; *Орел літав, та прилетів опівдні* [7, 252].

Лексеми *вечір* і *ніч* багато в чому подібні за своїми функціями в мові чарівних казок: вони відіграють роль маркерів переходу від буденного, нейтрального модусу оповіді до чарівного. Зазвичай зі згадування цих лексем пов'язана поява елементів фантастичного, введення до оповіді містичних локусів чи осіб. Так, саме увечері закінчуються буденні дії (*Гуляли вони до вечора* [7, 31]; *Діти сиділи до ночі, а нянька немає* [7, 310]), досягаються локуси розгортання чарівних подій (*Якось понад вечір добралися до одного міста* [7, 117]).

Але особливу велику роль серед найменувань частин доби у чарівній казці відіграє поняття *ніч* та пов'язані з ним, що показує спільність певного ідеологічного сегменту чарівних казок як оповідного жанру з ритуальними текстами – замовляннями. Уночі розгортаються магічні дії, які пов'язані з маркованими локусами: *Настала ніч, а хлопець як вийшов у степ, як свиснув своїм богатирським голосом* [7, 13]; *Настигла їх і третя ніч* [7, 100]; *На третю ніч зібрав богатирів, повісив рукавичку на стіні* [7, 16]; *Кожної [нечистий] ночі забирає одного вояка* [7, 81].

Проте і в ночі існує найбільш акцентована і магічно значима точка – це *північ*. Саме *північ* постає як символ рубежу, переходу між світами, між станами і є втілення усіх можливих пограничних ситуацій. Саме через свою роздвоєність і належність водночас двом добам поняття *північ* сприймається як апогей активності містичних сил: *Бачить – північ, пора їхати* [7, 15]; *Проїшло время як до півночі, прилітають три голубки* [7, 99]; *У дванадцять годин ночі я тебе розбуджу* [7, 102]; *Десь коло півночі чує сторож страшенний гук* [7,

276]; *Нараз уночі у дванадцять годин земля колишеться* [7, 312].

З багатьох інших темпоральних понять *північ* найкраще втілюється просторовими метафорами: *Опівночі гуцул поскакав на коні до великого мосту* [7, 85]. Тут *міст* і *ніч* постають еквівалентними поняттями для простору і часу, і тому саме ситуація *на мості опівночі* є особливо маркованою, адже межа часова збігається у ній з межею просторовою.

Із назв днів тижня в мові чарівної казки згадується лише *неділя* як найбільш маркована одиниця: саме вона і в замовляннях відіграє важливу магічну функцію: *Одної неділі зібралася царівна до церкви* [7, 164]. *Неділя* втілює циклічність тижневого періоду, є його сакральним центром: *Баба їм щонеділі білі сорочки дає* [7, 198].

Окремого розгляду потребують і поняття відносної хронології (*сьогодні, завтра*). Примітно, що вживання *учора* у мові казок майже не простежується і не має особливих ритуальних конотацій.

Сьогодні виконує функціонально нейтральну щодо поняття чарівного роль у мові казок: *Змій сьогодні понад морем літав* [7, 32]; *Коли пізнав, так сьогодні зачнемо й весілля гулять* [7, 35]. *Сьогодні* слугує засобом для побудови хронологічно зв'язної оповіді, і на цьому його функції часто і завершуються.

На протигагу поняттю *сьогодні* так його вербалізаторам, ритуально-магічні функції поняття *завтра* та співвідносних із ним різноманітні і вкрай важливі для творення дискурсу чарівного в казці.

Головна функція поняття *завтра* – це позначення часової межі виконання ініціаційних завдань, які мають виняткову роль у казковому світі: адже кожен герой мають пройти крізь серію ініціацій. Якщо *сьогодні* репрезентує нейтральний модус оповіді, який граматично виражається дійсним способом дієслова, то вживання лексеми *завтра* одразу переводить казкову оповідь в абсолютно інше русло. *Завтра* – це маркер можливого, сумнівного, того, що про що треба ворожити, а отже – належного до сфери чар. У вживання цього модусу в мові українських чарівних казок виявляються деякі мовні універсалії, які простежуються в граматиках індоєвропейських мов. Так, форманти граматичного часу часто походять із формант бажального способу дієслова. Тому природно, що *завтра* часто у мові казки позначає не лише майбутній час, але більшою мірою є засобом підсилення наказу, увиразнення оптативних та кон'юнктивних (у термінах граматики) модусів. Саме через це поняття *завтра* повною мірою ілюструє тісний зв'язок темпоральних понять із ширшим колом культурних уявлень. Для героя чарівної казки *завтра* – це обов'язковий маркер очікуваного випробування: *Щоб на завтра, на ранок, рушники виткали і принесли показати* [7, 187]; *Хто завтра принесе раніш води з моря – чи моя дочка-*

скорогонка, чи ви? [7, 21]; *Завтра на полонину поженеи трьох коней* [7, 171]; *Тут змії усіх людей переїв і це завтра і його з'їсть* [7, 26]; *Як найдеи завтра та принесеи ... , так будеи живий* [7, 32]; *Як поставиши завтра на ранок цілий полк війська, тоді твоя царівна!* [7, 206]; *Добре, легію, завтра ваше весілля* [7, 79]; *Вже завтра наступить на нашу країну* [7, 160]; *Наказав дідуся, щоб назавтра ви всі були лице в лице* [7, 225]; *Щоб ти цю ніч спіймав золотого зайця й раненько щоб приніс мені його в хату* [7, 256]. Останнє речення та подібні до нього, які іноді трапляються в казках, також не є випадковими поєднаннями понять *завтра* та *ранок*, адже навіть у межах слов'янських мов виявляється тісна спорідненість цих понять (рос. *утро* – пол. *jutro*), яка має прямі відповідники і в інших мов індоєвропейського ареалу (напр., нім. *Morgen* «ранок» і *morgen* «завтра»).

Лексема *рік* у чарівних казках теж має інші функції, ніж у календарно-обрядових піснях: для останніх важливим ж поділ року на сільськогосподарські сезони, а для мови казок *рік*, як і *день*, головним чином є одиницею обліку часу: *Колись був у Києві якийсь князь, лицар, і був коло Києва змії, і щороку посилали йому дань* [7, 22]; *Оце мені сьомий рік пішов* [7, 57]; *Так минуло багато років* [7, 85]; *Ти піди це три годи погуляй* [7, 90]; *Живуть год, живуть другий* [7, 101].

З іншого боку, шляхом зміни валентності лексеми *рік* руйнуються стереотипні концепти, і таким чином досягається ефект чарівності: *І не послав три роки Іллі Муромцю їсти* [7, 54]; *Стара мала які н'ятсот років* [7, 106]; *Я тут уже сто років живу* [7, 111]; *Двісті років тут живу, не видів нікого* [7, 110]; *Триста літ тут живу, не видів ні пташки, ні мурашки* [7, 112].

Іншим важливим аспектом часу є його індивідуальне переживання, і поділ на відрізки залежно від періодів життя людини: *Увесь вік буду Бога молити* [7, 190]; *у них замолоду не було дітей* [7, 12]; *він це ізмалку вівці нас* [7, 89]. Проте символічне навантаження індивідуалізованих періодів часу має лише емоційне значення, тоді як магічне – мінімально.

Поняття *час* вживається не лише в абстрактному значенні тривання, а також і як *сприятливий період*: *А тобі час женитися!* [7, 127], под. [7, 281]; *Підбери час, щоб вийти надвір* [7, 172]; *В той час на Руську землю напали татари* [7, 50]; *Із того часу настав мир* [7, 163].

Співвіднесеність часу із сільськогосподарськими роботами, притаманна календарно-обрядовій поезії, у мові чарівних казок не простежується. Лише периферійно трапляються відсилання до циклічних вегетативних процесів, які репрезентовані ростом рослин та збором урожаю:

- Давно ж вони йшли?

Дід:

- Тоді, як оця пшениця сіялась.

Змій каже:

- Цю пшеницю вже пора косить, а їх учора не стало [7, 257].

Висновки. У підсумку, особливості часу в чарівних казках можна поділити на такі, що спільні з календарно-обрядовою поезією, і такі, що є характерною рисою суто казкової темпоральності.

Ознакою часових уявлень, притаманною лише казкам, є його лінійність – герой переходить у новий статус, аби закріпитися в ньому і не повертається до попередніх етапів.

Загальнофольклорна особливість часу і простору полягає в тому, що межові території та періоди мають найбільшу акцентованість (межа, міст у просторі, полудень, північ, ранок і вечір у часовій площині). Цю особливість поділяють однаково як мова календарно-обрядових пісень та замовлянь, так і мова чарівних казок. Проте остання продовжує і розвиває закономірності переживання часу, закладені в жанрах, тісніше пов'язаних із ритуалом. Так, у казці відчутне протиставлення довших одиниць часу як несуттєвих, нейтральних щодо сфери чарівного, одиницям коротшим, із яких вони складаються. Так, якщо йдеться про час, вимірюваний у роках, то йому протиставляється відрізок, вимірюваний у днях як більш значимий; останньому ж протиставлено дрібніше членовані проміжки, виражені у хвиликах. Тобто чим більш подрібнено сприймається час, тим зростає його чарівна значимість, що цілком співвідносно із ритуальною практикою розчленовування – як жертвовної тварини, так і імені божества. Що ще раз підкреслює легітимність універсальних законів традиційного світогляду, які справджуються і для часосприйняття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Богород А.В.* Святковий Місяцеслов українців / *Анатолій Володимирович Богород*. – К.: Світовид, 2000. – 261 с.; 2. *Богород А.В.* Календар в історії народу / *Анатолій Володимирович Богород* // *Сварог*. – 1996. – № 4. – С. 34–38; № 5. – С. 34–39; 3. *Виноградова Л.Н.* Зимняя календарная поэзия западных и восточных славян / *Людмила Николаевна Виноградова*. – Москва: Наука, 1982. – 256 с.; 4. *Виноградова Л.Н.* Календарные переходы нечистой силы во времени и пространстве / *Л.Н. Виноградова* // *Концепт движения в языке и культуре* / Отв. ред. *Т.А. Агапкина*. – М.: Языки русской культуры, 1996. – С. 166–184; 5. *Виноградова Л.Н.* Рождественская звезда как ритуальный символ / *Л.Н. Виноградова* // *Живая старина*. – 2000. – № 4. – С.35–37; 6. *Вялкина Л.В.* Из истории слов-терминов времени (на материале письменных памятников XI – XIV вв.) / *Людмила Васильевна Вялкина* // *Древнерусский язык : лексикология и словообразование*. – М.: Наука, 1975. – С. 69–93; 7. Геройко-фантастичні казки [упоряд., передм., прим. *І. Березовського*]. – К.: Дніпро, 1984. – 366 с.; 8. *Головацький Я.* Поділ часу у русинів /

Яків Головацький // Письменники Західної України 30-50-х років XIX ст. – К., 1965. – С. 220–229; **9. Килимник С.** Український рік у народних звичаях в історичному освітленні / Степан Килимник. – Київ : Обереги. – Кн.1 : Т. 1 / Зимовий цикл : Т. 2 / Весняний цикл. – 1994. – 377 с.; **10. Килимник С.** Український рік у народних звичаях в історичному освітленні / Степан Килимник. – Київ : Обереги. – Кн.2 : Т. 3 / Весняний цикл : Т. 4 / Літній цикл. – 1994. – 525 с.; **11. Копержинський К.** Господарчі сезони у слов'ян / Кость Копержинський // Первісне громадянство та його пережитки на Україні. – К., 1928. – Вип. 1. – С. 12–26; **12. Львов А.С.** Выражения понятия времени в Повести Временных Лет / А. С. Львов // Русская историческая лексикология. – М., 1968. – С. 20–39; **13. Максимович М.О.** Дні та місяці українського селянина / Михайло Олександрович Максимович; [упоряд., перекл. з російськ., вступ. ст. та прим. В. Гнатюка]. – Київ : Обереги, 2002. – 189 с.; **14. Петров В.П.** Обрядовий фольклор календарного циклу та його общинно-виробничі основи / В.П. Петров // Народна творчість і етнографія. – 1966. – № 1. – С. 28–34; **15. Скуратівський В.Т.** Місяцелік / Василь Тимофійович Скуратівський. – К.: Мистецтво, 1993. – 208 с.; **16. Скуратівський В.Т.** Український народний календар / Василь Тимофійович Скуратівський. – Київ : Техніка, 2003. – 384 с.; **17. Сокіл Г.В.** Обхідні календарно-обрядові пісні українців : структурно-семантичний та естетичний аспекти: дис. ... канд. філол. Наук : 10.01.07 / Галина Василівна Сокіл; Львівс. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2003; **18. Чебанюк О.** Народний календар у традиційній картині світу українців / Олена Чебанюк // Народна творчість та етнографія. – Київ, 2008. – № 6 (316). – С. 41–45.

Гасіл Ї. (Прага, Чеська Республіка)

**Jaké problémy musejí překonávat východní Slované,
když se učí česky**

Автор даної статті розглядає типові помилки, яких припускаються східні слов'яни в спілкуванні чеською мовою. Помилки, викликані інтерференцією між східними слов'янськими та чеською мовами. Типологічна близькість цих мов полегшує процес навчання, але вона також є джерелом згаданих помилок. Їх дослідження є дуже своєчасним, бо українці, росіяни і білоруси на сьогоднішній день складають переважну більшість іноземців, що живуть у Чехії.

Ключові слова: чеська, російська, білоруська, українська, мови, помилки, інтерференція, близькосторіднені мови, вивчення мови.

Автор данной статьи рассматривает типичные ошибки, допускаемые восточными славянами в общении на чешском языке. Ошибки, вызванные интерференцией между восточными славянскими и чешским языками. Типологическая близость этих языков облегчает процесс обучения, но она также является источником упомянутых ошибок. Их исследование очень своевременно, так как украинцы, русские и белорусы на сегодняшний день составляют